

Lars Peter Rømhild

Den litteraturhistoriske disciplins ligbegængelse

1. Om Kultur og Klasse

Jeg takker for modtagen indbydelses- og jammerskrivelse fra 3 midaldrende redaktører til at udtale et opmuntrende pip i deres spalter; adressen på henvendelsen var nok ikke den bedste. De spørger hvorledes det skal gå til bladet og litteraturvidenskaben. Min første, syrlige kommentar er at man skal skelne lidt skarperne imellem dem end det i visse fortider er sket: der laves masser af dansk litteraturvidenskab uden for *Kultur & Klasse*-miljøet og uden nogen som helst inspiration derfra. Min efterfølgende, elskværdige besvarelse er ønsket om at det må gå alle godt (jeg siger ikke: begge parter, altså K&K og litteraturvidenskaben; for K&K er selvfølgelig *en del af* dansk litteraturvidenskab; ikke omvendt, som tidligere tiders medarbejderstil kunne illudere).

Så antyder redaktørens brev lidt klynken over at »ismerne« passerer væk i sådan en fart: strukturalisme, marxisme, feministisk kritik – hvis man heller ikke kan stole på aktiekursen for freudianisme, hører alting vel op; og når man gav adskillige spaltekilometer til det heterogene begreb postmodernisme, var det dog ubærligt hvis dét blot er næste *passing fad*.

»Ismerne« kan jo betyde forskelligt. De kan betyde mere eller mindre; for dette tidsskrift har de altid betydet uhyre meget. I et vist positivt perspektiv kunne man sige at de betød *metodologi*, videnskabelig bevidsthed og konsekvens; i et lidt mindre positivt perspektiv kunne man tage en bestemt »isme« som den rette videnskabelighed, som *ortodoksi*. Begge dele har præget *poetik/Kultur & Klasse* mens jeg har holdt de første 50 numre.

Det er det naturligvis ikke så svært at moralisere over bagefter og på en vis afstand. Man kunne også, mere afslappet, dreje sagen over i en alderspsykologisk betragtning:

Ungdommen går ind for metodologi, alderdommen går ind for historie. Ungdommen elsker at tænke radikalt, distingvere, afskaffe autoriteten i det gamle vrøvl og pille magthaverne ned: *vi er strenge Wissenschaft* (»*poetik* er ikke et blad for litterært interesserede tandlæger«) – og *vi* er ikke abonnenter på Berlingske Tidende, men der ret snart sejrende unge proletariat(s venner).

Tidsskriftets biografi kan også skrives på andre måder. Gennem dets hovedetaper – strukturalisme, marxisme, frankfurtisme, freudianisme, femifreudianisme, mentalitetshistorie – har det afgjort ydet en stor indsats med at få udenlandske metodiske stjernepræstationer præsenteret på dansk. Ikke dem alle (således husker jeg ikke at Konstanz-skolen blev lukket indenfor); de der kom indenfor blev tit præsenteret med en vis ideologisk aura, sjældnere med en vis ideologisk misbilligelse.

Nogle af de samme mennesker der præsenterede ting i *K&K* har lagt en kæmpeindsats i at være (partial)historikere i Fjord Jensen-litteraturhistorien. Jeg tror de må have følt det underligt at det store værk (som her ikke skal bedømmes om igen) ikke har fået mere udbredelse og mere grundlagsstatus end tilfældet er. Om nogle af de almene årsager til dette vil jeg sige noget i pkt. 3 og 4 nedenfor. Men ellers var det jo i de første mange årgange ikke historien og ikke nationallitteraturen der egentlig var på tapetet i *Kultur & Klasse*. Det var mere punktstudier og metodeimport.

2. Om sammenhænge i litteraturvidenskaben

Hvad *Kultur & Klasse* skal tro og gøre og satse på i fremtiden, finder redaktørerne utvivlsomt selv ud af, og en gammel landstryger hverken bør eller gider give dem råd; vi skylder i øvrigt ikke hinanden noget. Men jeg tror gerne tidsskrifterne bliver nogle af de steder hvor litteraturvidenskaben *kunne* finde trivsel og kunne befrugtes. Derimod tror jeg ikke at universiteterne bliver det i den fremtid jeg har tilbage. Og det har noget at gøre med det historiske over for det metodiske, som nævnt ovenfor, og som den resterende skulle *so oder so* handler om.

Universiteterne som ikke længere hjemsted for litteraturhistorisk indrettet forskning? At det forholder sig sådan, hænger sammen med dette: at universitetsforskningen nok formelt er fri, men i blot lidt længere løb får sin udfoldelse ved at være *muligt* undervisningsrelevant. Grunden hertil er universitets(bevillings)politisk.

I en årrække vred universiteterne penge ud af staten ved at kvantificere sig ud fra studentertal. Universiteterne definerede ikke sig selv som primært forskningsanstalter med vekslende studenterbesøg efter disses lyst og/eller »samfundet«s behov, men universiteterne var primært uddannelsessteder for studenter til ikke-videnskabelige erhvervs muligheder (fx gymnasieskolen), jo flere, jo bedre, hvorfra finansiering af lidt sideløbende forskning. Den finansierings- og promoverings-filosofi er blevet hvad man i boldspil kaldte en *selvhenter*:

det kan vi se idag, hvor universitetshumaniora hugges ned med præcist den samme logik. *Let come Hell or high water.*

Hvad der skal hyles lidt om her, er imidlertid at vi i forvejen var udleverede til at hænge i metodesvingninger og kortsigtede fedterøvs-tillæg: forskningen er for længst miljøtrimmet som halehæng til studenterplejen, og studenterne (ligesom andre mellemlagsfolk) interesserer sig for hvad de har set i fjernsynet el.lign. Så de interesser – og dem fra Yale forrige vinter – tager vi op.

Det er lovlig kort sagt

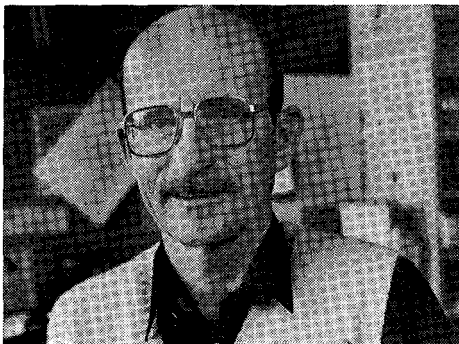
Længere og rimeligere kan man sige at seriøse studier, fx af litteratur, udmærker sig ved at de ikke er frit sporadiske: *de har sammenhæng*. Sammenhængen kan enten være formal, i synsmåde, *metode*; eller den kan være substantiel, imellem stofdele eller stoffer, *historie*. Vi véd alle at gode studier og et godt forskerliv (men ikke nødvendigvis den enkelte forskningsindsats) har noget af degge dele. Men vi véd også at de kan vægtes og vurderes meget ulige. Og vi kender deres minusser når de dyrkes i renkultur med eller af ganske unge mennesker.

Det historiske bliver da nemt en skøjten mellem mere eller mindre andenhånds indhentede informationer om forfatterskaber, perioders stilmærker, økonomier, »mentalitet«er osv.

På det andet – her begribeligvis stiliserede – felt, hvor sammenhængen er sat af metoden, det formale »sådan-gør-vi-også-med-det-næste-stof«, excellerer man i såkaldte *analyser* (aktantmodel, ødipalstruktur, klasseforhold), hvor metoden producerer sin forskningsgenstand – og sit resultat, der bliver en forudsigelig kopi af metodens skabelon.

Men i princippet appellerer det første, historismen, til at skaffe sig en ny viden om verden, erkende og anerkende noget man *ikke* vidste før og som man tvinges til at relatere ind i tidsuniverset; medens det andet, metodedyrkelsen, appellerer til dem der hurtigt vil have ug på en overkommenlig måde. Det er hurtigst og smartest at gå efter

Lars Peter Rømhild er lektor i litteraturvidenskab ved Københavns Universitet.

metoden.

Et trinløjere niveau ville sikkert distingvere inden for begge retnin-ger ud fra *erkendelsesinteresser*; mobilisering af sådanne (den milde form er brug af ord som »(u)væsentlig« eller »(u)interessant«, som vi hører i evt. lærersamtaler) kender jeg kun som politisk meningsterror – ligesom når nordisk filologi i mit miljø hedder »nationalromantik« osv.

Mit beskedne evangelium er, som den evt. læser vil have forstået, at det ville været enormt godt med noget mere historisme og noget mindre stærk & tidlig investering i begrebsapparater. Hvis »metode« betyder stringens, bevisthed om hvad man går efter og hvilke spille-regler man respekterer, er det jo såre godt; og hvis »historie« betyder at man successive eller kombineret bruger flere forskellige begrebsap-parater (samt gerne tæft eller endda livserfaring), er det lidt sværere men også godt. Man kan ganske vist lave »metode« *over* historie (historiefilosofi uden historiker-erfaring, en fæl ting) eller køre »meto-de« ind i historie, men hvis man ikke lader stoffet tvinge én ud over metode-optikken, så går det på samme måde som det til min overras-kelse og bedrøvelse gik med studentermarxismen i litteraturstu-dierne: dens hovedfunktion blev afvisning, ikkeforståelse, i stedet for positiv universalnøgle, forståelsesadgang til alt muligt. Det er histori-en – og naturligvis i første række *litteraturhistorien* – som pluralistisk forståelsesfordring jeg ville anbefale. Jeg synes det er en meget herlig ting, og den har gjort mig bekendt med Donne og *Don Quixote*, med *Krig og fred* og Frans G. Bengtsson, notabene med sammenhænge.

Denne og divergerende oplevelser af historiedimension kan nu væ-re hvad de vil og evt. udfolde sig i privatforskning eller, måske et øjeblik endnu, i en universitetsniche som dilettantisme. Men hoved-tendensen er modsat. I den højere undervisning, på universiteterne – og endnu mere definitivt i andre samfundssektorer – har de meget få chancer.

Historien er afskaffet i flere led som er vores virksomheds naturlige og nødvendige forudsætninger. Lad der bare være sat navn og adres-se på dem. Her er de:

3. Om forhåndenværende historiekundskaber

Hvor skolen – også og ikke mindst gymnasieskolen med ankomsthal (statsskolen) – tilbage i min elevtid i 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne havde sergeantfjæs og bøllemanerer (i hvert fald i lærer-korpset), har den siden i mange måder fået et menneskeligt ansigt: mindre skræk, mindre åndssvagt *drill*, mere glæde. Det er godt, og jeg

er et langt stykke vej en tilhænger af den nu sejrriige Kragh-Müller-pædagogik. Men forskelligt blev tabt på gulvet i den samme forandringsproces – jeg tror ikke at det absolut skete *på grund af* skolens humanisering; men det er klart at når man på én gang forøger gymnasiepopulationen til det 3-4-dobbelte og nedsætter skolearbejdstiden med en dag om ugen, så lægges der op til færre kundskaber og færdigheder. På den anden side vil man også i grundskolen ophjælpe vigtige sociale færdigheder, og deres pleje sker pudsigt nok systematisk fortrinsvis i dansktimerne (og ikke fx i matematiktimerne). Der er ikke noget at sige til at bl.a. skriftlig dansk sprogbeherskelse har nydt en iøjnefaldende niveausænkning blandt studenter der begyndte at studere litteratur i 1970'erne. Det kan være mere eller mindre vigtigt.

Vigtigt i ræsonnementet her er hvad eleverne nu om stunder lærer af historie og litteraturhistorie i skolen. Det er ganske usammenhængende brokker. Et rigtigt historiefag eksisterer næppe i grundskolen, og hvad eleverne i løbet af gymnasiet lærer om den danske litteraturs historie er efter 1870 pauvert, før 1870 fuldkommen desorienterede, kronologisk uplacerede brokker.

Kronologisk oversigt er i og for sig ret tankefattigt at indlære, og vi gamle har knurret over åndssvage kongerækker. Men nu har de bare ingen, kender end ikke forskel på århundrederne. Man *kan* godt gennemgå verdenshistorien på et halvt år og bibringe den berømte »enhver idiot« en 20-30 mærkeår, og det ville såmænd være rimelig grundlag (eller ordinatakse) for senere anammelse af fx litteraturhistorie. Har nogen hørt om blot ét forsøg derpå i en skole?

I *Heretica*-tiden rullede de med øjnene og sagde at vi er historieløse. Det er vi jo faktisk ikke, men det *blev* bevidsthedsmæssigt i en forrygende grad deres børn eller børnebørn i skolen. Og man kan derefter bruge disses (kortere og kortere) uddannelsestid på universitetet til bl.a. at prøve at lære dem nogle punkter af den sorte skoles elementærpensum. Eller ej: i mit hjørne eller institut har »vi« foretrukket at skippe den del af verdenshistorien der ligger før 1700 (med Shakespeare og Molière, for slet ikke at hviske om Homer eller *Njals Saga*); særlig vægt lægger vi på tiden op imod og med fjernsynet.

Og det gør vi jo ikke blot for at leve ned til gymnasieorienteringen, men fordi en hovedtendens i moderne mentalitet er anskuelsen af det tilgængelige og tilegnelige som tilbud på diskene, et supermarked, *nu*. Mine nærmeste historisk interesserede litteraturkolleger bruger ordet *museum* som et skældsord: de kan simpelt hen ikke tænke på sådan et sted som et (endnu ikke socialdemokratisk bortsolgt) magasin i vores ejendom, af vores fortid og vores kunstglæde. *Det gamle ragelse!* som Venstres finansudvalgsformand ca. 1950 sagde om Nationalmuseets

indhold. Han var en forløber for størstedelen af nutidens universitetslitteratur.

4. Om adgangen til at have bøger

En aktuell vanskelighed ved de boglige studier – særlig dem hvor ikke blot læremidlet men også studieobjektet er bøger – er bogmediets stakåndede deroute.

Det er vist nok ikke sådan at ekspansionen af de såkaldte elektroniske medier (hvormed altid kun menes TV og video) betyder at bøgerne forsvinder. Men de bliver i meget høj grad kommercielle sæbebobler. Det danske bogmarkeds numeriske ekspansion især gennem 1970'erne (1973 ca. 3.000 titler – 1979 ca. 9.000 titler) har således forkortet de fleste bøgers levetid; nu er udsalgsterminen rykket endnu nærmere, så at næsten kun idioter, filantroper og godgørende folkebiblioteker køber en »normaludgave« mens den er til fuld pris. Vi venter til udsalget, og da gælder det jo så om at huske sine desiderata, for derefter er de *væk*, makulerede. Alternativet til de således mere og mere abnorme normaludgaver er bogklubudgaverne: spis hvad forlaget har bestemt skal være dagens ret.

Indrømmet: man har aldrig sådan på en studs kunnet købe alle bøger man ville have. Og det allervigtigste var og er at kunne *låne* bøger – altså gode, rige biblioteker, specielt universitetsbiblioteker; men det er ikke, og bliver slet ikke, dem der kan klare masseudlån til studenter. Man må købe bøger, som man ikke kan købe.

Den nuværende misère i adgangen til at *have* bøger er meget følelig ved at tage studerende gennem noget så grundlæggende som hovedværkerne i dansk/nordisk skønlitteratur i 19. og 20. århundrede, ældre klassikere helt unævnt. Vi véd jo alle hvorledes vi hjælper os (og yderligere ødelægger bogmarkedet): fotokopier, pluklæsning, punktnedslag. Navnlig det sidste, populære ord er symptomatisk: det giver en falsk forestilling om at landskabet er fuldt synligt på forhånd, ovenfra, og nu gå vi altså nær på et *placeret* punkt deri. Men der *er* ikke noget landskab, der *er* ikke nogen videregående historisk sammenhæng i vores unge studerendes viden. Meget forståeligt opfatter de punktnedslagene som ugens tilbud, mere eller mindre attraktive sager til nutidsbeskæftigelse; perspektiv uerkendt.

Lidt mindre slemt er det med bogmarkeds-tilgængeligheden af udenlandske klassikere og nyklassikere (og *commercials*) på originalsprogene, hurra. Men ikke i oversættelse – slet ikke til skandinaviske sprog, men heller ikke til engelsk, af eksempelvis en russisk klassiker. Og oversættelserne har vi mere og mere brug for; på Lærerhøjskolen

o. lign. kan de ét fremmedsprog (engelsk), vores studerende klarer to, men meget nødigt det tredje, og halvstore lærerkorps i litteraturvidenskab har ingen kapacitet til at læse oldsprogene eller slaviske sprog osv.

Allermest føleligt for os i den del af den højere undervisning som er mest forskningsnær, er *faglitteraturens* kortvarige tilgængelighed på bogmarkedet. Læreren kan dårligt nå at opdage en interessant udenlandsk nyhed (eller for den sags skyld nyudgivelse af en kritikhistorisk klassiker) og sætte den frem i en semester-annoncering førend bogen er ophørt med at være *available*. Den anskaffelsesmæssige levetid for danske faglitterære nyheder er oftest endnu kortere. At tænke på noget i retning af forskningsklassikere eller kritikhistorie som genstand for undervisning på et hold større end 3-4 studenter, det nærmer sig utopi.

Men i og med fraværet af kritikhistorisk opdragelse ryger også fornemmelsen af at man må sætte sig ind i tidligere og samtidige *andres* kritik før man selv ytrer sig, *hvis dette er med præntion af forskning*. I stedet begynder enhver glad gris i tordenvejrs for sig selv, evt. med sondering i det nærmeste (pr. definition: moderne) kritik- og vennemiljø, og fremlægger *sine egne fund* – for de er jo egne, altså nye, altså forskning, altså med status som videnskab. Allerede for 20 år siden begyndte vi her at kalde studenteropgaver for »skrifter«. Af mangel på (kritik)historieforpligtelse tror dilettantismen at den er videnskab.

På denne baggrund er det forståeligt at *den smalle metodiske orientering, den korte faghukommelse og det historiefattigt sporadiske kendskab til den digteriske litteratur* er blevet magtfulde træk i vores fagmiljøer.

De foreløbige udsigter for en mere historisk orienteret indretning af litterære studier og forskninger?

It can't be done, Sir.